

Synopsis ti Sarita a “Ti Kayo”

Iti maysa a bigat, pettat a dimteng ti agasawa a turista, a nangibaga a nasarakandan ti naikari a kayo nga agbalinto a pagdaydayawan ken pagrukbaban ken ar-arakento ti adu a turista. Kas busat a daton, nagipapapaipit dagiti agasawa iti adu a papel a kuarta iti sanga ti balite. Nagdinamag daytoy a pasamak nga isu ti nangrugian ti adu a tao a nagkidkiddaw a mapatgan koma iti milagro iti pakarikutanda iti panangbiagda.

Gapu iti yaadu dagiti sumarungkar a turista, napanunot dagiti agindeg ti naglakolako kadagiti nadumaduma a makan ken mainom. Nagparbeng dagiti istambay, mammartek, tsismosa ken aggaapa a lumugar.

Ngem no kasano a naibudi iti balite nga isu met ti nagtayyekan ti biag ti agisalsalaysay a ni Siding ken ni Isabel ken ti akinkukua iti karinderia a ni Angkel Digong.

In-inut a nagluom dagiti bulong ti balite, sa naregreg amin a bulongna iti iduduprak ti tallo nga aldaw a nepnep, nga idi agangay, saanen a nagsaringit ti kayo a kabulon met ti in-inut a panagpukaw dagiti naruay a turista. Nagsubli met ti dati a bisio dagiti lumugar, ti agtotongtong, agtotong-it, agbibingo ken aggiinom ken agkakabil no kasta a nabarbartekda.

Natay ti balite ngem nakaskas-ang ti trahedia ni Isabel a nanggibus iti biagna iti sirok ti imbilangda a milagro a kayo.

Ti Kayo

KASLA KARKARNA a dimteng ti agasawa a turista iti maysa a nasapa a bigat ditoy Lubong. Apagdissaagda pay laeng iti nangisit a Fortuner, tinurongdan ti balite iti igid ti kalsada a nakayampiringan ti karinderia ni Angkel Digong. Nakigtotak pay idi bigla lattan a nagdeppadeppa sa inar-arakupna ti balite ti mestiso nga Intsik a kaduana ti babai a kalanglanga ni Marian Rivera. Ad-adda manen ti kigtotko idi ag-Ilokano ti Intsik: “D-daytoy ti na-naikari a ka-kayo, Dung-dungngo,” kinunana a medyo ulodenna ti beddal a panagsaona. Apagbettak ti isem ti pagat-abaga ti buokna a babai. Idi kuan, nagiruar daytoy kadagiti papel a kuarta manipud iti nangisit a bagna, sa kinupinkupinna dagitoy a pabarintiddog: adda sagsangaribu, saglilima gasut, sagduduagasut, sagsangagasut, sagsisingkuenta ken sagbebeinte. Idi makupinna amin dagiti kuarta, uray la nagsabat dagiti umis-isem a matana a nagisaluksok ken nagilipit iti kuarta kadagiti sanga ti balite a narnuoyan kadagiti agsagsagmoy a ramramutna.

Idi maalangonko ti riknak, inasitgak ida.

“Apay nga agipapaipitkayo iti kuarta, maam?”

“Nabirokanmin ti naikari a kayo.” Naipinta ti ragsak iti rupana. Nagparang dagiti napudaw ken naurnos a ngipenna. “Umayto agrukbab ti adu a tao iti daytoy a kayo: idatonda dagiti nagkaadu nga ararawda, dagiti kiddawda ken kalikagumda. Babaen iti panagipalipitda kadagiti kuarta, namnamaenda a matungpal dagiti ar-ararawda.”

“T-That’s t-true,” kinuna ti kaduana nga Intsik. “U-umadu ti ta-tao nga u-umay su-sumuknal iti day-daytoy mi-milagro a ka-kayo,” inulodna manen ti beddal nga llokanona.

“Ania daytoy a lugar, nakagasgasat a lugar a suknanan ken pagdaydayawan dagiti amin a makadamag a tattao iti itdenna a milagro,” inurnos ti babai ti pagat-abaga a buokna nga inyallon ti angin, agarup sumagpaten a tallupolo ti tawenna.

“Lubong, maam.”

“Naggasatkayo a taga Lubong.” kinuna manen ti babai sa inyawisnan ti iluluganda iti kaduana nga Intsik iti nakaparada a Fortuner iti igid ti kalsada.

Innem nga aldaw sabbay daytoy: innem a rabii nga awan sarday a nagpiestaan dagiti kulalanti ti balite. Awan sarday a kasla krismas tri a narnuoyan kadagiti riwriw a kulalanti ti kayo. Rinabii a kaduak ni Isabel a mangbuybuya iti kinaraniag ti kayo no kasta nga awan unayen ti maisar-ong a mangan iti karinderia. Pasaray dimi mapupuotan nga agin-inniggemkami gayamen iti ima gapu iti di mailadawan a rikna wenno batombalani nga itden dagiti rinibu a lawag dagiti kulalanti.

Ulilan a demmang ni Isabel, kaduak a para serbi kadagiti kustomer iti karinderia. No dadduma, maiyang-angawko nga iparipirip ti nalimed a riknak kenkuana. Ta kunkunak iti bagik, addanto panawen para iti dayta a banag. Igaedko ti agadal ta inton

nakasagaakon, isunto metten ti panagdatonko kenkuana. Makaanayen kaniak, nga inaldaw a makitak, a pasaray aginnisemkami ken ammok nga isu ti pagubbogan ti inaldaw nga inspirasionko ti kaay-ayok unay a singin a kallidna.

Awan rabii a di paggaaribungbongan dagiti lumugar ti balite. Kunam no ania nga adda milagro a nangbalkot iti kayo. Adu ti nangpattapatta a no ania a suerte wenno dakes a partaan ti adda iti daytoy a kinadatdatlag. Adda pay nangikissiim nga adda la ketdi naikali a kinabaknang iti sirokna.

Awan met baro a damag iti radio wenno telebision no di ti inaldaw a makapakintayeg a damag kadagiti aglaklako iti droga: dagiti napapatay wenno limmaban, dagiti simmuko idi kapigsa ti tokhang, ken ti agmakabulanen a damag nga adda agtatapaw a droga a maal-alaw dagiti mangngalap iti katengngaang ti taaw nga awan ti makaibaga no sadinno a lubong ti naggapuanna dagitoy nga epektos.

Kasla uram a nagramaram ti damag. Bigla a kasla mannagadu dagiti tao a sumuknal iti kayo. Adda kano milagro iti balite ditoy Lubong. Naragsakan ni Angkel Digong. Kasta pay ken ni Nana Osang a kabbalayna ken kahera iti karinderia. Agasem dagiti di agsarday a turista a dumagas iti balite. Agpapiktiur dagitoy kadagiti narnuoy a naisabsabit a kuarta ken sensilio. Kada turista a dumagas, agipaipit iti kuarta wenno mangidaton iti sensilio ken dumagas metten nga agkape, mangan wenno agmirienda iti karinderia ni Angkel Digong. Ala ket immadu ti obrak, dagiti innawak, dagiti iserbiak a tao no ania la ditan nga orderda kadagiti nakadispley iti aluminum nga eskaparate a yan dagiti naluto a masida. Sabali pay dagiti masaramsam a royal bibingka ken tupig.

Ti nakakaskasdaaw, umadu nga umadu dagiti kuarta ken sensilio a maipapaipit iti balite. No labsem ti agsao, nawarasan aminen a sanga ken bulong ti kayo. Sabali pay

dagiti naigabsuon a sensilio iti agrungrungarong a puon ken ramut daytoy. Ti nakakaskasdaaw, awan man laeng ti masiputak nga agala koma kadagitoy a nakupinkupin a kuarta. Paset ngata daytoy ti pammatida kadagiti no aniaman a kiddaw wenno dawatda iti kayo. A no agalada iti kuarta, maawan ti bileg wenno maawan samay dagiti dawatda. Malaksid laeng a, no diak masiputan dagiti ubbing wenno nataengan a kalugaranmi nga umay no kua umar-arubayan ken makiusioso iti kayo. Diak mabatok ti pampanunotenda no may-ayatanda, agtiltilmonda wenno adda dakes a planoda kadagiti agkaiwara a kuarta.

Pasaray met lawlawlawen ni Nana Osang ti balite. Agliplipias ti rag-o iti kullapit a barukongna. Iti agsangapulo a tawen a panagdennada ken Angkel Digong, dida man la naaddaan iti anak. Ngem adda sayangguseng nga adda kano dua a babbai nga anakna iti immuna nga asawana. Adda met lalaki nga anak ni Angkel Digong, ngem adda iti nanangna idiy Isabela.

No kastan a narasay dagiti agsangpet a turista, aglalon no rumabiin, pasaray masiputak ni Angkel Digong a sumiroksirok iti balite. Saan ngata nga agal-ala daytoy wenno bilbilangenna laeng dagiti kuarta? Ay, agaluadka Angkel Digong, kunkunak iti unegko, baka mabaltikanka.

BIGLA NGA immadu dagiti sumuknal a turista iti balite. Adda nakapanunot kadagiti kalugaranmi iti pagkukuartaan: adda naglako iti tinuno ken liningta a mais, nalingta ken nakirog a mani, natempla a tubbog ti kalamansi wenno dalayap, nagaramid iti ice ken ice candy, naglako iti sigarilio, dulsi, palinang, asin, bugguong, bawang, sinan balite, sinan krus, sinan kuarta, sinan kayo ken no ania la ditan.

Anian. Kasla madyik. Di agsarday nga umadu nga umadu dagiti maiyatang a kuarta iti balite. Kas met la kadagiti rabii a riwriw a kulalanti ti nagsilawsilaw, nagidde-iddep ken inar-arakmi a binuybuya. Di agsarday dagiti maiyatang ken itantanamitim dagiti sumuknal ti adu a kiddaw iti kayo nga idi agangay, adda nangbuniag iti wishing tree. No ania la ditan a pakaasi wenno dawat ti mairuknoy iti balite. Adu met dagiti agsubli a mangipampaneknek kadagiti milagro a napasamak iti biagda: baket, ubing, nataengan, masakit, baknang, nakurapay. Adda pay aglulualo iti sirok ti kayo. Di agsarday nga agyamanda. Adu a testimonia ti kinadatdatlag. Kas iti nakaawid nga ama a nabalud iti Saudi Arabia. Nasentensiaan nga ina a napabasol a nagiserrek iti droga. Namaltrato a balasang ken napabasol a nangpapatay iti amona idia Kuwait. Sabali pay ti nakadarepdep nga agas ti bulong ti balite nga inang-angerna iti makabulan ket immimbag ti kanserna. Adda pay nangabak iti lotto. Nakaruar iti panageksamenna iti kinaabogado. Napatgan a naaddaan iti anak. Napasungbatna ti ar-armenna. Nakaruar iti pagbaludan ta nakonsensia ti polis a nangimula iti ebidensia a droga iti tin-edier a biktima. Ken adu pay di aggibus a panagyaman a no mailista koma amin dagitoy a mailansa wenno maiduyok iti balite, amangan no daytoy ti agbalin a dagensen ti kayo a makaigapu iti pannakatayna.

Naragsak a kanayon dagiti kalugaran nga aglakolako ta mapnekda iti paglakuanda iti kaadu dagiti umay sumuknal iti milagro a kayo. Ala, uray kaskasano, nalitupan ti kinaawan masnop a panggedan dagiti istambay. Nagbalin a makumikom dagiti lumugar, a nakaited iti sangkabassit a pangap-ap iti buksit dagiti mateggedanda iti inaldaw.

Idi kuan, napanunot ti konseho ti barangay nga idauluan ni Punong Barangay Digong ti nangaramid iti ordinansa a mangipanagan iti Wishing Avenue ti kalsada manipud iti abagatan a pagserkan ti barangay agingga iti labes ti balite nga agtunged iti beddeng ti barangay iti amianan.

Ti nakaay-ayat, kuna ni Angkel Digong a nagsardeng dagiti agtotongtong, agtotong-it, agbibinggo ken agtutugaw nga agmalmalem. Uray dagiti inna nga agkikinnuto iti pangal ti agdan bayat ti panagtsitsismisda, dagiti ubbing a naynay nga aggaayam iti kumbato, palting gusting, patalunton, sungka wenno adda la nga umam-ambing kadagiti kapatadada nga addaan iti selpon a touch screen, kakaasi a makibuya wenno makibulod la koma uray apagbiit, wenno makiarubisbis kadagiti gagayyemda iti **fb**, iti **instagram** wenno iti **twitter**. Uray dagiti mangngarak, nalipatanda payen ti inaldaw a pannakaassengda, a no dadduma, agkakabilda, agkikinamat, agtitinnagbatda no didan materred ti nakaro a bartekda.

Kunkunak man a paset amin dagitoy ti gasat wenno naimbag a damag nga inyeg ti balite. No dadduma, mangipuruakak met iti sensilio. Idawdawatko nga adda koman ni tatangko nga Angelo a makipagnaeden iti pagarian ti Mannakabalin. A sapay koma ta iti kabiitan a panawen, madalusan ti naganna, makonsensia dagiti nangaramid iti krimen: ti pannakapabolsana iti droga, bayat ti panagawidna a naggapu iti karinderia ni Angkel Digong. Kasla makitkitak pay laeng ti siddaaw a simmalipengpeng dagiti alintatao dagiti matana. Ti dakkal a mulagatna a nangilemmeng kadagiti sakit ken saem ken upay bayat ti panagbugsozna iti pannakabawbaw ti likud ti ulona iti dua a putok ti kalibre .45.

Napasennaayak ta agingga ita, awan pay paglawlawagan ti kaso ni tatang. Kuna dagiti polis, aglaklako kano iti shabu ni tatangko, kas ipaneknek dagiti kuarta ken droga

a naala kenkuana. Iyik-ikkis ni Nanangko a Pitang: saan a maaramid ni tatangko dayta ipabpabasolda. Gagangay laeng a para innaw ni tatang iti karinderia ni Angkel Digong. Ania koma ti pamkuatanna nga aglako iti droga. Kakaisuna a dida met pakarikutan ti gastuek nga agadal ta karamanak kadagiti iskolar ti kapitolio. Ken no kastoy a bakasion, agaplayak iti trabaho dita kapitolio para kadagiti agad-adal a mayat nga ag-summer job. Ngem gapu ta natay ni tatang, agarup agmakabulanen nga agob-obraak iti karinderia ni Angkel Digong (angkel kunak kas panangisinged nga awag nupay adayo a kabkabagian), adu kano ti bale ni tatang isu a siak ti mangbayad ken kas sukatna metten a para innaw ta awan ti maalana a kasukat ni tatang.

No dadduma, mapampanunotko nga amangan no lunod ti kaadda ti milagro a kayo. Agasem ta naabbatan ti karayan ken dakkal a panned iti kabangibang nga ili a paggapuan dagiti padanum kadagiti second crop a pagay ken mula a mais. Nagrengngat dagiti katalalonan, nagango dagiti apagkummog a dawa dagiti raep. Uray dagiti kamaisan, kasla nauram dagiti salapi dagitoy ken kabuteng pay a kanen dagiti baka ken nuang ta inigges dagiti naganus a bunga dagitoy.

Maysa a rabii, nasapa a naiwakasko dagiti ipaknik a nanganan dagiti turista ken naiwakasko dagiti lunglongan nga ininnawak. Nakauneg metten ni Nana Osang ta madama nga masmasahien ni Isabel. Nabannog kano iti kaadu dagiti simmuknal a tao. Nagpariirak met iti sango ti karinderia. Ne, ay, adda manen a sumiroksirok iti balite ni Angkel Digong. Dina ngata nadlaw ti kaaddak iti sango ket urayak la a nagkullayaw idi maipasirko a kasla agisalsaluksok kadagiti babassit a puraw a supot kadagiti sanga ti balite.

Iti di mabayag, nagsangpet dagiti turista. Adda agtarus nga agipaipit kadagiti kuarta sa aggroupie ngem apay ngata a kasla adda al-alaenda a babassit a supot. Adda met mangar-arakup iti balite, adda mangidaton iti kararag, adda pay agsangsangit, adda pay napalalo ti ragsakna. Agyamyamanda iti milagro a napasamak iti biagda. Nadlawko a tunggal agsangpet ken agpanaw a sumuknal, karget met ni Angkel Digong ti rummuar a mapan iti sirok ti balite, nalabit, siguraduenna a saan a matinnag dagiti naipaipit a kuarta.

NAMINSAN, KINASARITAK ni Angkel Digong a no mabayadak aminen ti kunana nga utang ni tatang, agsardengakton a para innaw ta panagseserrekton iti umuna a lawas ti Hunio. Ngem kunana a birokenanto ti listaan. Nadlawko ketdi, nga umad-adu ti kurenren iti musingna ken dagiti agtaud a kasla turikturik iti rupana nga ad-adda laeng a nangpapugot kenkuana.

Nakapalistaakon para iti Grade 12 iti daytoy a panagseserrek. Impangrunak nga innala dagiti subjectko iti Humanities and Social Sciences (HUMSS) ta ipalpalubos ti Apo, mangalaakto iti Bachelor of Arts major iti Political Science. No adda gasgasatko, ituloykonto ti arapaapko nga agbalin nga abogado. Kayatko a tuntunen ti hustisia para ken ni tatang. Kasla marunaw iti bain ni nanang kadagiti kalugaranmi no kasta a mapagsasaritaan dagiti tsismosa nga aglaklako ni tatang iti maiparit nga agas.

Iti iruruarko iti pannakakuarto ni Angkel Digong, nalabsak ni Isabel a makaluluasit ken sarsarapaenna ti barukongna.

“Na’t kuemon,” kinunak, bulon nga iniggamak ti imana ket ingguyodkon a rimmuar.

“I-inungtannak ni Angkel Digong,” mapilpilit a sungbatna. Tinaldiapak. Makasangsangit. Ngem nagbainak a mangpalutpot. Idi pay, madmadlawkon ti kanayon a panagmulmulengleng ni Isabel, a puon ti pangung-ungtan kenkuana ni Angkel Digong.

“Umisemkan, a. Dika la aya mainspirar iti ala Daniel Padilla a kaduam,” kinunak sako kiniddayan. Kasla napilpilit ti rimkuas a singin a kallidna.

Kayatko ti simple a kinapintas ni Isabel. Daytay awan make-upna. Gagangay ti sippukel ti pammagina. Gagangay met ti nabukel a rupana a binagayan dagiti naisem a matana. Agarup agkadakkelkami iti lima kadapan ken innem pulgada a tayagko. Agkataebkami, isuna laeng ta dinan intuloy ti nagbasa idi nagpakamatay ni Nanangna a Marina, a dati a labandera ni Angkel Digong. Adda idi sayangguseng a rinames kano ni Angkel Digong ni Nana Marina, ngem kasla dakes a damag a bigla lattan a nagpukaw, aglalo, awan kano met makaitured a mangsangdo wenno nangisaklang koma ken ni Angkel Digong. Ta kunada ngarud, a no saosao laeng ken awan ebidensia, narigat a paneknekan iti korte.

No dadduma, masansan a mangngegko a pagsasawan iti dakes ni Angkel Digong ni Isabel. No dadduma, duada ken Nana Osang a mangung-unget. Maasianak no kua ta pasaray pungoten ni Nana Osang ni Isabel. Imbag laengen ta di mapanunot a tutopan ti balasang ti nakuttong a kabbalay ni Angkel Digong. Ti la adda a pakabasbasolanna: mabuong a baso, pinggan, di unay nadalus ti sinaplidanna a kuarto wenno salas, wenno saan, nabayag kano la unay a maiyegna ti kiddawna a nalamiis a danum. “Putang. Awan dumam iti inam a mayyet.” ibirakak no kua ni Angkel Digong. Agal-aludoyto metten ni Isabel no maitedna ti inumen ni Angkel Digong.

Bigbigat a nakadagdagaang ken manmano pay laeng dagiti agsangpet a turista. Saan a makatalna dagiti taraken a manok dagiti karruba, kutak a kutak dagitoy. Ana ngata kueenen dagitoy, aya, naisakuntipko. Nagtarusak ti rimmuar iti paginnawan. Nadatngak a mangemkemkem ni Isabel. Aganges-anges iti dadakkel ken sarsarapaenna ti buksitna. Dinak nadlaw uray idi addaakon iti abayna.

“Isabel,” kinunak a bulonko ti nangtapik iti apagapaman ti puon ti takiagna. “Diak manen mabatok ti pampanunotem. Ngem no ‘tay krasmo dayta pakariribukam, dika madanagan ta ammok nga ay-ayatennaka met.” Inyangawko. Nakitak ti mapilpilit a pasikig nga isemna.

“Ti la masasaom,” kinunana.

“K-komusta gayam ni Nana Marina, kayatko a sawen, kankanayonmo kadi pay laeng a madardarepdep.”

Bigla a nagmurareg. Nagsubli itay ti nauuneg a panagangesna. “Kuna ni nanang iti tagainecko, a demonio ni Angkel Digong. Kunana pay a kananayon kano nga agan-annadak. Ngem bassit la nga anusen, ta no makaurnongak iti pagpuonak, agbirokakto iti sabali a pagobraan.

“Kasanoakto ngaruden a malmalday,” inyangawko. Ngem inlisina dagiti marmaratubbog a matana.

Iti apagligsay, bayat nga agpalpalamiisak iti ampir ti lamisaan iti dayaen ti balite, a kangitingitan ti kiamkiam ken bara ti agmatuon, bigla a nagarigengen ti daga, nagrikabrikab a kunam la no aggagabbo dagiti aggaarimutong a bambantay iti Bantay Simmangdo. Kasla agsasala dagiti kayo, waya ti koriente ken dagiti kabalbalayan, agin-

indayon a kunam no kasla mutit a napagustuan. Nasarakak ti bagik a simmalipengpeng iti sirok ti lamisaan.

Nagtalnan ti arigengen, kasla awan aniamanna ti napasamak. Nalagipko ni Isabel. Nakayamanak ta sikakaradkad iti abay ti paglutuan. Kinautko ti selpon iti bolsak. Linuktak ti social media. Agkaralabas dagiti paskil iti timelineko. Intensity 6 ti ginggined a nangdayyeg iti Lubong ken kabangibang a lugar. Adda sumagmamano a paskil a narba a rangtay, pasdek negosio ken naregreg a torre ti simbaan. Awan ketdi ti naipadamag a pimmusay wenno nagaburan wenno biktima ti ginggined. Impadamag ketdi ni Angkel Digong sakbay ti sumipnget nga adu kano ti rikki ti dua kadsaaran a barangay hall. Delikado kano no adda pasarunson ti ginggined, amangan no madadael dagiti pundasiona.

NAKARAGRAGSAK NI Angkel Digong a simmango kadagiti taga-telebision. Kunam no mayor iti polo-barongna nga inasmanganna iti nagisit a pantalonna. Kasla di malasin a senior citizen iti apagtapog nga innem-a-pulona. Saan a madlaw ti panagsagkingna ta napalaluanna manen ti nagpaksiw idi kalman.

Awan sarday ti kamera a mangidokumento amin kadagiti papel a kuarta ken sensilio a naipapait iti kayo.

“Ania ti makunayo kadagiti adu a kuarta a maipapaipit iti balite, sir?” kinuna ti aginterbio a balasang.

“Naglapsatkan, Diane,” miningmingann ni Angkel Digong ti ID ti reporter. “Malipatak ti kabbalayko no kas kenka ti kanayon a makitkitak.” ginandatna nga inaprosan ti dakulap ti balasang ngem alisto daytoy a nangsarapa. Napilpil la ngarud ti isem ni Angkel Digong ket nakudkodna ti butitna.

“Suerte ditoy Lubong daytoy balite,” kinuna ni Angkel Digong. Nangted iti adu a pagsapulan. Tinungpalna dagiti karik idi eleksion. Naawan dagiti istambay, agtatakaw, durugista ken sadut. Simmayaan ti panagbiag dagiti kalugarak. Ken siempre, immadu met ti mapastrekko, hehehe.”

“Ania ngarud ti planoyo kadagiti kuarta, sir.” Akasenyoy kadi a mabalin nga usaren a pangrugian para iti livelihood program dagiti kalugaram?”

“Saan. Ar-arak dagita a kuarta. Ta kitaem, awan met mapukpukaw uray agkaiwara iti sirok ti balite. Kasla simmingpet dagiti taga-Lubong,” impanakkelnan a bulonna ti nangkudkod iti lapayagna.

“Dikay ngata madaksan iti bangko sentral, sir.” inkidday ti balasang.

“Hmmm,” inap-ayosanna ti bigote iti timidna. “Saan ngata ta boluntario met nga ip-ipan dagiti sumuksuknal iti wishing tree. Kas makitayo, saan nga agsarday dagiti turista nga umay ken agyaman iti napatgan a dawatda iti kayo.” Pinerreng ni Angkel Digong, sa impaipusna: “No kas kenka a nakalaplapsat, awan dakdakes kaniak uray pakaisagmakak.”

Uray la naariak ti reporter iti kinuna ni Angkel Digong. Sumro ngata manen ti kinaderrepna.

Nag-trending iti social media ti interbio ken ni Angkel Digong. Naka-dua a riwriw a likes ken kagudua a riwriw ti shares. Sabali pay ti pannakaipabuyana iti television ken pannakaiwaragawagna iti radio. Nagangayanna, ad-adu manen dagiti umay sumuknal iti wishing tree. Kasla inaldaw a fiesta iti Lubong. Ad-adda a gimmanar dagiti aglaklako ken immadu ti naipatakder a panganan. Immadu met ti agkaraiwalang a basura, ngem nasolusionan a dagus ni Angkel Digong. Naanus dagiti barangay tanod a nangannong

iti nayon a trabahoda, nga imbes laeng a mangiwanwan iti trapiko ken mangkita iti urnos ken talna, isuda payen ti agpidut kadagiti agkaraiwara a basura ken mangipatigmaan-mangipatuldo kadagiti turista nga ipisokda dagiti warada iti basuraan.

Bayat ti yaadu latta dagiti agsangpet a sumuknal, agtultuloy met a masisiimko ni Angkel Digong a sumiroksirok ken agal-ala iti kuarta iti sirok ti wishing tree. Di nagsardeng nga agisalsaluksok iti babassit a supot iti abay dagiti naipapapit a kuarta. Sige lang, agumakayo nga agpabaknang, Angkel Digong, kunkunak iti nakemko. Addanto latta pannakabaltikyo. Addanto latta bales ti kinapalangguad. Adda nagay-ayam iti panunotko, ket linuktak ti kamera ti selponko.

Iti maysa a bigat nga awan pay unay umay sumuknal iti balite, nasdaawak ta adu met unayen ti agamarilio a bulong ti balite. Alisto ti panagtulid ti aldaw ta diak napupuotan nga agluom dagiti bulong. Malaksid a, no agsukat laeng dagiti bulongna. Ngem iti sumuno a bigat, uray dagiti saan a natangkenan a bulong, mairamramanen nga agluom dagitoy. Kasta a kasta iti inaldaw agingga nga iti maikapito nga aldaw, amarilio aminen ti bulong ti wishing tree. Gapu ngata kadagiti adu a sensilio a naipapaipit iti kayo a nakasugat iti daytoy, kunkunak man a sungsungkaen iti panunotko.

Nakadagdagaang iti malem, napasungadak a simmangpet ti dua a Grandia nga umay sumuknal, ngem kinunada a pannakabagi ida ti central bank. Umayda kano penken ti damag. Awan sarday ti panagpiktiur ken panagala iti ladawan ti pamugoten ken panguttongen a lalaki iti amin nga anggulo ti balite. Idi kuan, imbilin ti nagpakaammo a pannakadauloda a maakas amin a kuarta a naipaipit iti kayo ken amin a sensilio a naisuksukit iti kayo ken naigabsuon iti sakaan daytoy. Ngem naturay ni

Angkel Digong. Gimluong ti bosesna a nakakigtotan dagiti pannakabagi ti central bank. “Kinnayo. Awan ti agakas, siak ti masurot ditoy ta solarko daytoy.” Kasla gurruod ti bosesna, ket diak man ammo no apay nga awan naaramidan dagiti sangaili ngem natadem ti kusilap ti pannakapanguloda. “Agsublikaminto ket urayem ti kaso nga ipilami kenka.” kinunana daytoy a kabulon ti panagal-aludoydan a nagawid.

Karabiyanna, sakbay pay nga agalas dies, nakalamlamiis ti pul-oy nga aggapu iti abagatan. Nakangisngisit ti langeb ti langit ket iti umuna pay laeng nga uged dagiti kasla di aggibus a nagkikinnawiwit a kimat iti nagmanto a law-ang a sinaruno dagiti dulluog a kasla mangilunlunod iti Lubong. Kunam no panglukat a dung-aw dagiti kasla dagum a pakauna ti tudo nga idi agangay ket kasla ibuybuyatnan ti danum. Nagiserraak kadagiti tawa ken ridaw ti karinderia. Idi agangay, imbilin ni Angkel Digong nga umianakon. Sabagay, naruamen ni nanangko a no diak makaawid, ammona lattan nga adu ti turista wenno immianak iti karinderia. Nagpatpatnag ti napigsa a bayakabak. Awan sarday ti agin-indurog a tudo a kunam lan nailiwan unay a mangep-ep kadagiti nagangon a kapagayan ken kamaisan. Ngem ania pay serbi ti tudo no nagangon dagiti nabayagen a gumawgawawa a mula. Uray wasangwasangennan dagiti tambak, sirutsirotenna dagiti naggaangat a rengngat ken al-alun-onenna dagiti lunod dagiti nagpiesta nga arrabas, awanen ti pangsalbaran kadagiti lugi manen dagiti mannalon iti pannakakset dagiti inggasanggasatda a puonanda iti pagay ken mais.

Iti kabigatanna, saan pay a nauma ti tudo. Nagangayanna, dagiti adda iti nababa a paset ti Lubong ti nasarsarutsot nga umay agpatulong ken Angkel Digong ta malayusen dagiti balayda. Alisto a nagtawag ni Angkel Digong kadagiti kaduana a daulo ken kameng ti barangay disaster and risk reduction management council. “Dikay

madanagan ta umayen ti tulong,” impanamnama ni Angkel Digong kadagiti kalugaranna. Idi pay laeng rabii a nangngegko a binagaanna dagiti kakaduana iti konseho a mangkita iti pagsayaatan dagiti lumugar, aglalo iti malayus ken magidday a lugar.

Iti ruar a yan ti balite, nakigtotak ta naiyaplagen dagiti naruros a bulong ti kayo. Pattapattaek no agtultuloy latta ti tudo, marurosto aminen a bulong ti wishing tree. Nain-inut met a naiwarwara ken mangrugi metten a maburbor dagiti amin a kuarta iti sirok ti balite. Nagmayat man ti panaggamporda nga agbinbinnallaet ti maburbor a kuarta ken nakatingtingra a maris ti amarillo a bulong.

Masayanganak kadagiti kuarta. Nagmayat koman no nagserbi a naigatang iti taraon wenno agas dagiti nakurkurang ti gasatna ditoy Lubong. Wenno naidonar koma nga usaren dagiti kas kaniak a marigrigat, ken nayon ti gastuen nga agbasa. Kasla makitkitak ti nakaronto a siddaaw dagiti agsangpet a turista, no masangpetanda a kasla maysan a bangkay ti balite a pagidatonanda kadagiti adu nga ararawda. Ay, agbalinto manen a kasla nakakaasi ti Lubong kas idi saan pay nga inarak dagiti adu a turista.

TALLO NGA aldaw a nagnepnep, sa nagparang ti init. Sinapak a kinaykay amin a naregreg a bulong ti balite. Adu ti masdaaw ken maluksaw kadagiti turista nga agsangpet ta awanen a pulos ti bulong ti kayo. Kasla silalabus a rurog ti wishing tree. Adu latta ti nag-selfie ken groupie ngem saandan a nagipaipit iti kuarta wenno nagibato iti sensilio iti sakaanan daytoy. Ditoy a nakitak dagiti adu a tutot ti kayo a mabalin a gapuanan dagiti naisalsaluksok a sensilio. Kasta met a naburbor aminen a kuarta a naipapaipit iti wishing tree. Naggabsuon a naggagampor dagiti papel ken aglatlati a

sensilio iti sakaan ti balite. Kasla uram a nagdinamag a natayen ti milagro a kayo iti Lubong.

Idi panagiilinongen kadagiti taraken, nagsangpet ti adu a polis ken militar, adda search warrantda ken Angkel Digong. Paltog, bala ken droga dagiti nailanad iti search warrant. Ket sakbay a simrek dagiti pannakabagi ti linteg iti balay ni Angkel Digong, adda ti sibubukel a konseho ti barangay a mangsaksi iti aramidenda.

“Kinnayo, pamadpadakes laeng kaniak dagita,” kinuna ni Angkel Digong.

Awan naaramidan ni Angkel Digong idi simreken dagiti polis. Ad-adda manen a limmitem ti ngisit iti rupa ni Angkel Digong. Di makatalna ken tawtawaganna ti abogado, kasta pay dagiti ibagbagana a nangangato a tao a koneksionna ken pagkarkaritna. Adda pay simmangpet a taga media ken telebision a nangkober iti pannaka-search ti balay ni Angkel Digong. Uray la a napadusngi ti isem ni Angkel Digong a nakalasin ken ni Diane, ti reporter a dati a nanginterbiu kenkuana.

“Ania ti makunayo kadagiti naala nga armas, bala ken shabu iti ikuty, sir.” kinuna ti reporter bayat ti panaggiling ti kamera.

“Apal a dakes daytoy, ken kayatdak laeng a dadaelen ta sabali ti sinuportarak a kandidato iti napalabas nga eleksion.” Ammok dayta ta ni Angkel Digong ta nagbalin a para iwaras kadagiti pinaggatangda iti botos ti naabak a kandidatona.

“Makitayo met a napintas ti taray ti karinderiak. Kasta pay a napintas ti pannakaipataray ti barangayko. Ngem no kas kenka ti kapintas, ti kanayon nga aginterbio kaniak, samsam-itek nga uray ibaladak iti kanion, maikutanka laeng.” Inkiddayna.

Medyo limmabbaga ni Diane. Ngem nasanay siguron daytoy a reporter ta binaliwanna ti saludsodna.

“Kayatyo a sawen, sir, naimula dagiti ebidensia. Ket no siiimatang pay ti sibubukel a konseho ti barangay, kas nakuna itay ni Police Chief Inspector Dancel sakbay a naisayangkat ti search warrant iti balayyo.”

“Basta planted dagiti ebidensia ken nadalus ti konsensiak. Awan ammok kadagita nga armas, bala ken nagkaadu a droga.”

“Saan ngata sir, a paset daytoy dagiti mapukpukaw a droga a nagtatapaw iti baybay?” Kinuna manen ti reporter. Napaumel ken napilpil ti isem ni Angkel Digong. Imbilin metten ti hepe ti pannakaimbentario amin dagiti naala nga ebidensia. Maysa a baby armalite, dua a kalibre .45, maysa a kalibre .38, nadumaduma a klase ti bala ken umabot iti dua a kilo a maipagarup a shabu. Adu a plastik a babassit a pagisiledan iti maiparit nga agas, adu a lighter (agsindi ken saan), nagawangan a plastik a babassit, pagkilo, ramit nga usaren iti panagaramat iti shabu ken nareppet a kuarta iti agduduma a balor nga umabot iti maysa a riwriw a pisos. Saan nga agsarday nga agsasao iti dakes ken agilunlunod ni Angkel Digong aglalo idi maposasan ken mailugan iti patrol car.

Kasla nakiwar a bunar ti Lubong. Adu ti saan a mamati. Ngem adda dagiti konseho ti barangay a nangimatang iti search warrant. Nagkallatik iti isipko ti darepdep ni Isabel: demonio kano ni Angkel Digong. Kasta pay dagiti rabii a masalsalamaak nga agisalsaluksok iti babassit a plastik ken agak-akas kadagiti kuarta a naipapaipit iti balite. Nagan-anug-og met ni Nana Osang. Nagwasangwasang ken nagik-ikkis. Ad-adda la ket ngarud a nakumotan ti rupana iti atiddog a sugabba a buokna. Dina mapagsusurot ti

aramidenna, dina payen kayat ti mangan uray idi ibagak a nakasaganan ti naladaw a pangaldawmi.

Iti malem, simmangpet ti asunto ni Angkel Digong maipapan iti kasona kano a panaglabsing iti PD 247 wenna panagdadael iti kuarta. Ngem inik-ikkisan laeng ni Nana Osang ti nangiyeg iti asunto.

Iti pannakatiliw ni Angkel Digong, dandani kanayon a mapan sumarungkar ni Nana Osang iti pagbaludan. Nabaybay-anna payen ti karinderia. Nangin-inut a rimmasay dagiti agsangpet a turista nga umay sumuknal iti milagro a kayo. Manmano payen dagiti maidaw-as a mangan iti karinderia.

Nagpukaw metten a kasla asuk dagiti tumanuyutoy a tao nga aglako kadagiti nagkaadu a makan, mainom ken no ania la ditan a tagilako. Kasla awan aniamanna ti napasamak iti Lubong. Nagsubli ti gagangay ken sigud a kasasaad dagiti lumugar. Nagsubli no di man immadu dagiti istambay. Agmalmalem manen dagiti agbibingo, agtotong-it. Di mapugpugsat a lablablenda ti kinaruker kano ni Angkel Digong. Ta imbes kano nga isu ti pagwadan, kas pannakaama ti Lubong. Nagbalin daytoy nga uloulo ti kinadakes.

Di mapulpulsot ti tsismis no apay kano a dagiti lumugar dida napanunot ti napan nagala kadagiti nagkaadu a kuarta idi sibibiag pay ti balite. Ken no apay kano man laeng a di nagsabong ken nagbunga ti kayo tapno adda koma imulada a sukatna. Mabalin met nga imula ti sangana, kunak koma nga isalpika, ngem binukodak laengen daytoy.

Adda pay nangisingasing kadagiti artek a pukanenda laengen ti buisit kano a balite. Ngem awan met ti nakaitured a napan nangpukan. Adda met la amak dagiti

mammartek uray addada iti sallakub ti marka demonio. Nalaklaka kano aya ti mabaltikan, kunkunada man a paggaangawan sadanto agpapaggaak wenno agik-ikkis nga agkarkariar a mangparuar iti malalaki.

BINIGAT A madatngak ni Isabel iti sirok ti balite. Kasla adda uy-uyosenna a liday wenno dagensen nga isalsalapayna iti nalabusan a sanga ti kayo.

“Apay a tangtangadem manen ti kayo,” kinunak

“Ur-urayek ti pagilasinan.”

“Nga ania.”

“Ti partaan.”

“Ta apay?”

“Basta. Ur-urayek a rumusing dagiti saringit.”

Naburburtiaan ken ni Isabel. Minatmatak dagiti nalannay a matana. Adda diak mabatok a no ania nga aglelemmeng kadagitoy naliday a matana.

Inaldaw a pinadpadaananmi ken ni Isabel ti panagsaringit ti balite. Ngem awan ta awan rimmuar uray maysa la koma a saringit. Mangrugi payen nga aggango dagiti ukisna. Talaga a matayen ti milagro a kayo.

Ditoy met ti nanipudan a masansanen a masuksukalak ni Isabel, a naynay a mapampamulengleng. No dadduma, awan sarday tangtangadenna ti kayo, agisem- isem iti bangbangir, pasaray pay aggarikgik. No saan, kasla kasarsaritana ti balite.

Isu a kinasaritak, a yantangay awan met unayen ti parokiano ti karinderia, aglusuloskamin nga agrabaho. “Ngem awan pay urnongko. Awan pangrugiak ken papanak ngarud. Napia kenka ta adda pay ni nanangmo a kaduam, ngem siak ngaruden .... No koma sibibiag pay ni nanang.” Makasangiten.

“No kayatmo, kasaritak ni nanang ta idiyka pay laeng, pangur-urayan a makaurnongka.”

“Anusak laengen ditoy. Sa maysa, awan no kuan kadmada ni Nana Osang.” Uray ta manmanon nga ung-ungtannak. Immisem iti mapilpilit.

Napasennaayak. Diak ammo no asi wenna ayat ti mariknak. Sa maysa, umadanin ti panaglukat ti klase. Kayatko a tun-oyen ti arapaapko. Sakbay a nagawidak, pinagkarik ni Isabel nga agteks wenna ag-private message iti messengerko no adda kasapulanna kaniak.

“Ken no kua,” inyisemko. “No mailiwa kaniak, ipasayagannak laeng iti tallo a dakkal a puso,” kinunak.” Diak nasarapa ti keddelna iti bakrangko nga iti panagriknak, lambingna daytoy.

Naragsak ni nanang a nasangpetak, aglalo idi ibagak a diakon agsubli iti karinderia ni Angkel Digong. Impadamagko pay ti kasasaad ni Isabel, ken ti panangyawisko a ditoy koma pay laeng balay nga agdagus.

“Anian, kasla anakko metten ni Isabel. Nagmayat koman no immannugot,” umissem ken agrimrimat dagiti mata ni nanang a nangperreng kaniak.

“Kaasi met ni Isabel,” kinuna manen ni nanang. Ngem ammok a natalged ni Isabel, ita pay ta awanen ni Angkel Digong a kanayon a mangung-unget ken mamagsasao kenkuana iti dakes.

Iti maysa a bigat, nakaragragsakak a nasapa a napan iti natay a balite, kas in-pm kaniak ni Isabel. Agasem ta pinatulodannak iti tallo a dadakkal a puso iti messengerko. Adu kano ti napateg a banag nga ibagana kaniak. Ken itednanto kano pay ti diaryna ta

siak kano ti mangidulin. Italimengko kano iti pusok. Ken impagunamgunamna a saluadak kano ti palimed ti diaryna.

Adayoak pay iti karinderia ni Angkel Digong ngem adun ti tao nga aggaaribungbong. Arintarayennak nga immasideg iti balite. Naggagabbet a kebba ken aligagaw ken luksaw ken sakit ti nakem ti nangkammekammet kaniak. Iti apagkirem, kasla nakitak manen dagiti adu a papel a kuarta ken sensilio a naimurumor iti milagro a kayo. Ngem nagaligagawak a nakakita ken ni Isabel a nakabitin iti balite. Kasla umis-isem iti bangbangir. Kasla sutsutillennak laeng. Iti panangtangadko kenkuana, nakigtotak ta kasla bimsog a buksitna. Saan, ingngarngarietko ti unegko. Ti demonio! Ti animal a demonio! Ti kakaanimalan a demonio! Rinanggasanna ni Isabel!

Nakitak dagiti namagaan a lua iti pingpingna. Ken ti litem a nagaan ti immet-et a tali iti tenggedna. Nakitak pay dagiti nagkaadu a nasuratan a papel a nakabitin iti amin a paset ti balite. Surat ima ni Isabel. Daytoy ngata ti kunkunana a diaryna? Ngem inwarasna metten nga imbitinbitin a kasla nagbalin a bulong ti natayen a kayo.

Simmangpet dagiti polis. Imbabada ni Isabel. Adda saan a nakateppel ket linukaisanna ti buksit ti balasang. Napangarietak a tumukno sadi impierno. Ti ayup, ti maniakis. Demonio, demonioka, siuulimek nga inyik-ikkis ti unegko.

Imbilin dagiti polis a maala amin dagiti nakabitin a surat ni Isabel. Iti panunotko, adda la ketdi ditoy dagiti misterio a manglukat kadagiti adu a palimed. Ngem kasano pay ita a masaluadak ti diary kas kiddawna?

“Adda surat a para kenka, Siding,” adda nangipukkaw. Diak ammo no awatek wenno saan ti surat. Ngem imbilin ti imbestigador a nasken a maipaima amin kadakuada dagiti surat kas nayon nga ebidensia.

Ti laengen nangapros iti nakalamlamiis a dakulap ni Isabel ti naaramidak idi ilabasdan daytoy iti nagtakderak. Kasla agtatapawak uray idi in-inuten nga agpukaw iti imatangko dagiti lugan dagiti pannakabagi ti linteg. Nain-inut a nawara ti ummong dagiti nakiusioso, tsismosa ken masmasdaaw a kalugarak. Ket nabatiak a kasla naidarekdek. Natangadko ti balite. Iti apagkirem, kasla nakitak manen dagiti adu a kulalanti a naigulgol iti kayo. Kasla nariknak manen ti kinadatdatlag a nangbalkot kadakami ken ni Isabel bayat ti dimi napupuotan a panaglinnagid dagiti takiagmi, panagginniggem ken panagpinpinniselmi iti dakulapmi bayat a nakaragragsakkami a mangbuybuya kadagiti agiddep-agsilaw a lawag dagiti riwriw a kulalanti. #